

CĂILE ȘI MODALITĂȚILE DE APĂRARE A DREPTURILOR FAMILIALE

Nadejda BIVOL

Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *This study is to highlight the ways and means of defending family rights that can be used by a subject whose right has been violated. At the same time, this article aims to bring to light the ways of defending family rights, which primarily seek to re-establish relations between family members as well as to resolve conflicts that arise between them at the level of discussion and negotiation. Similarly, the role of national courts in the protection of family relationships is discussed with an emphasis on the protection of children's rights, as well as ways of defending family rights that the court can apply to the culpable subject.*

Key-words: *ways, means, family, rights, mediator, courts, authorities, sanction.*

Privită sub aspect juridic, familia desemnează grupul de persoane între care există drepturi și obligații ce izvorăsc din căsătorie, rudenie (inclusiv adopție), precum și alte raporturi asimilate relațiilor de familie [1, p.7].

Astfel, pentru păstrarea și realizarea drepturilor familiale, legiuitorul a instituit anumite căi și modalități de apărare a acestor drepturi, atunci când ele sunt lezate.

De altfel, se disting câteva căi de apărare a drepturilor familiale:

- **Prejudiciară** – este calea stabilită de norma legală. În cazul apariției anumitor divergențe sau neînțelegeri dintre membrii familiei, aceștia pot apela la anumite autorități publice pentru soluționarea conflictului apărut.

Un exemplu elocvent poate servi autoritatea tutelară în soluționarea conflictelor apărute între membrii familiei în ceea ce privește litigiu între părinți privind numele de familie și/sau prenumele copilului, litigiile dintre părinți privind educația și instruirea copiilor sau în cazul modului de exercitare a drepturilor părintești, în situația în care părinții au divorțat și urmează a se stabili un grafic de întrevederi dintre părinte-copil etc.

Anume prin instituirea căii prejudiciare se urmărește soluționarea neînțelegerilor în familie la nivel de discuție și cooperare între părți, în evitarea emoțiilor negative și situațiilor de stres, precum și protecția drepturilor copilului.

- **Extrajudiciară** – de regulă, în cazul dat, se are în vedere apărarea drepturilor familiale cu ajutorul medierii, exercitată de către mediatori, până la adresarea în instanța de judecată.

Instituția medierii este întâlnită și introdusă în sistemul de drept al RM, în scopul de a stinge diferendul dintre părți prin conciliere, după cunoașterea reciprocă a avantajelor și dezavantajelor procesului pe care ar urma să-l poarte. Din aceste considerente, mediere are ca rezultat lămurirea unor neînțelegeri și stingerea părții a diferendului, astfel încât părțile recurg la instanțele judecătorești doar în privința acelor aspecte ce nu au fost conciliate.

Parlamentul Europei recomandă medierea pentru că prezintă avantajul promovării modurilor de reglementare amiabilă și reduce costurilor financiare și sociale ale separării sau divorțului, atât pentru familii, cât și pentru stat și societate. Acordul obținut trebuie să contribuie la o atmosferă pașnică și o ameliorare durabilă a relațiilor între parteneri. Medierea familială este un dialog prin care cuplurile încearcă să schițeze împreună un plan în ceea ce privește viitorul lor și al copiilor.

Mediatorul, ca și facilitator al discuțiilor, are rolul de a aduce în centrul negocierilor dezideratele părților astfel încât să încurajeze conturarea unui acord între cei implicați. În domeniul familial, deși nu are caracteristicile unor consultații terapeutice sau juridice, se dorește o restabilire a comunicării eficiente între părți, prin care aceștia aleg să-și înfrunte și să-și clarifice neînțelegerile.

Medierea familială poate fi aplicată în orice litigiu dintre membrii aceleiași familii între care există legături de sânge sau prin căsătorie, precum și a celor între care există sau au existat legături de familie, așa cum prevede legislația națională. Egalitatea sexelor trebuie să fie garantată în medierea familială la fel ca și în sistemele de justiție familială. Scopul medierii, uneori propusă chiar de către instanțele de judecată, este de a se ajunge la o concluzie convenabilă pentru ambele părți, fără a se pune în discuție vina sau responsabilitatea.

Astfel, legiuitorul a prevăzut că pot fi supuse medierii neînțelegerile dintre soți privind continuarea căsătoriei, exercitarea drepturilor și obligațiilor părintești, stabilirea domiciliului copiilor, întreținerea copiilor

și a altor membri ai familiei inapți de muncă, precum și orice alte neînțelegeri ce apar în raporturile familiale [5, art.27].

În scopul apărării dreptului de proprietate a bunurilor deținute de către soți, precum și aplanarea cărorva conflicte, aceștia pot include clauza de mediere în contractul matrimonial. În cazul dat, mediatorul va duce tratative cu soții sau foștii soți privind partajarea proprietății comune în devălmășie.

- **Judiciară** – această cale fiind exercitată prin intermediul instanțelor de judecată. Astfel, instanțele de judecată soluționează și apără drepturile familiale privitor la desfacerea căsătoriei, împărțirea bunurilor lor proprietate în devălmășie, plata pensiei de întreținere a copiilor și soțului inapt de muncă ce necesită sprijin material, precum și privind determinarea părintelui împreună cu care vor locui copiii minori comuni conform prevederilor art.37-38 al Codul familiei.

În scopul protecției drepturilor celuilalt soț și menținerii relațiilor familiale, instanțele de judecată pot acorda un termen de împăcare în conformitate cu art.37 alin.(4) din Codul familiei, la cererea părților sau a uneia dintre ele, are dreptul să amâne cercetarea pricinii de desfacere a căsătoriei, fixând soților un termen pentru împăcare în limitele de șase luni.

În unele cazuri, instanța poate declara căsătoria nulă: care a fost încheiată cu încălcarea prevederilor art.11, 13, 14 sau 15 din Codul familiei, sau a fost încheiată când soții sau unul dintre ei nu au avut intenția de a crea o familie (căsătorie fictivă). Căsătoria poate fi declarată nulă în cazul în care consimțământul pentru căsătorie a fost dat de o persoană care, la momentul acela, nu putea să-și dea seama de acțiunile sale sau să le dirijeze. Totodată, în cazurile de declarare a căsătoriei nule, conform art.44 alin.(3) lit.b) din Codul familiei, instanța are scopul de a proteja soțul de bună-credință care este în drept să ceară, în modul stabilit de legislația civilă, repararea prejudiciului moral și material cauzat.

Un rol important al instanței este protejarea drepturilor copiilor minori, din aceste considerente la depunerea cererii de divorț fără consimțământul soției în timpul sarcinii sau în primul an după nașterea copilului, dacă acesta s-a născut viu și trăiește, în conformitate cu art.170 alin.(1) lit.d) din Codul de procedură civilă. Mai mult ca atât, judecătorul, primind cererea cu privire la desfacerea căsătoriei, iar instanța judecătorească în cursul judecării cauzei clarifică dacă soții au ajuns la o înțelegere despre întreținerea și educarea copiilor în cazul divorțului. Dacă nu s-a ajuns la o asemenea înțelegere, judecătorul sau respectiv instanța judecătorească explică părților modul de soluționare a litigiului cu privire la educația și întreținerea copiilor.

În cazul lipsei acordului între soți privind împărțirea bunurilor lor proprietate în devălmășie, privind plata pensiei de întreținere a copiilor și soțului inapt de muncă ce necesită sprijin material, precum și privind determinarea părintelui împreună cu care vor locui copiii minori comuni sau dacă se va dovedi că acest acord lezează drepturile și interesele copiilor minori sau ale uneia dintre soți, instanța judecătorească, concomitent cu desfacerea căsătoriei în competența instanței intră și soluționarea acestor litigii.

Dacă în cadrul judecării pricinii cu privire la desfacerea căsătoriei între soți a apărut neînțelegeri despre transmiterea copiilor pentru educare în viitor, instanțele judecătorești, vor stabili cu cine dintre părinți vor locui copiii minori după divorț, vor clarifica condițiile de educare a lor la fiecare din părinți, atrăgând la participarea în proces autoritatea tutelară pentru a-și da concluzia în scopul îndeplinirii obligațiilor încredințate (art.74 C.P.C., art.73 C.F.). Aceste împuterniciri ale instanței de judecată au ca scop asigurarea și protejarea drepturilor, intereselor celuilalt mebru al familiei și a copiilor.

Reieșind din sarcinile consolidării familiei, apărării drepturilor și intereselor ocrotite prin lege ale soților și copiilor, instanțele judecătorești analizează detaliat cazurile de desfacere a căsătoriei. În aceste scopuri ele clarifică toate aspectele relațiilor dintre soți, motivele de desfacere a căsătoriei, cauzele adevărate ale neînțelegerii dintre soți. Aceste pricini se judecă, de regulă, cu participarea ambilor soți [4, pct.13].

Pe lângă căile de apărare a drepturilor familiale, legiuitorul a prevăzut și anumite modalități de apărare a drepturilor familiale prin care se înțeleg, acțiunile juridice aplicate în urma încălcării legislației, cât și în lipsa încălcării acesteia în scopul preîntâmpinării încălcării drepturilor subiectelor raporturilor juridice familiale. Conform doctrinei modalitățile de apărare a drepturilor familiale pot fi clasificate în felul următor [2, p.66].

1. Lipsirea permanentă sau temporară de dreptul subiectiv familial. Conform art.67 din Codul familiei, părinții care se eschivează de la îndeplinirea obligațiilor părintești sau fac abuz de drepturile părintești pot fi lipsiți de aceste drepturi printr-o hotărâre judecătorească.

Dreptul de a cere decăderea din drepturi părintești aparține celălalt părinte, tutorelui copilului, autoritatea tutelară locală/teritorială. Ca efect al decăderii din drepturi părintești, părinții decăzuți din drepturile părintești pot avea întrevăderi cu copilul lor numai cu permisiunea autorității tutelare teritoriale.

Atunci când numai unul dintre părinții copilului este decăzut din drepturi, sarcina ocrotirii minorului este preluată de către celălalt părinte. Dacă în mod obiectiv nu este posibilă înfăptuirea ocrotirii de către celălalt părinte (care este decedat, dispărut, pus sub interdicție sau, din orice motive, în neputința de a-și manifesta voința), precum și în situația în care ambii părinți sunt decăzuți din drepturi, copilul va beneficia de ocrotire alternativă și anume vor fi plasați în servicii de plasament în baza dispoziției autorității tutelare teritoriale. Un asemenea mijloc de apărare a drepturilor familiale poate fi pe o perioadă determinată până la momentul restabilirea drepturilor părintești, în condițiile art. 70 CF al RM sau acest mijloc poate fi instituit pentru totdeauna în cazul neîndeplinirii cerințelor legale impuse.

Odată cu decăderea din drepturi părintești apare și sancțiunea pentru părinții decăzuți din drepturi și anume posibilitatea de a fi întreținuți de către copii. Astfel, conform prevederilor art. 80 CF al RM legiuitorul invocă faptul că copilul poate fi eliberat de obligația de a-și întreține părinții inapți de muncă care necesită sprijin material dacă instanța judecătorească va stabili că aceștia s-au eschivat de la îndeplinirea obligațiilor părintești față de acest copil, iar copiii ai căror părinți sunt decăzuți din drepturile părintești se scutesc de obligația de întreținere a acestora.

Art. 85 CF al RM reglementează cazurile de scutire a soțului (fostului soț) de obligarea de întreținere sau limitarea în termen a acestei obligații atunci când soțul care cere întreținerea nu și-a îndeplinit obligațiile familiale sau și le-a îndeplinit într-un mod necorespunzător cerințelor morale și legale, ca de exemplu consumul în abuz de băuturi alcoolice sau substanțe stupefiante, soțul (fostul soț) care necesită sprijin material a avut o comportare amorală în familie sau s-a dovedit, pe cale judecătorească, că căsătoria a fost desfăcută din culpa fostului soț care necesită sprijin material.

2. **Refuzul de a apăra dreptul prin intermediul organelor de stat.** Conform art.65 din Codul familiei, bunicii,

frații și surorile copilului au dreptul să comunice cu acesta. Dacă părinții copilului (unul dintre ei) le refuză acest drept, autoritatea tutelară teritorială îi poate obliga să-l respecte. În cazul în care părinții sau unul dintre ei vor neglija hotărârea autorității tutelare teritoriale, persoanele interesate pot porni în instanța judecătorească o acțiune privind înlăturarea impedimentelor de comunicare cu copilul.

Instanța de judecată va respinge acțiunea privind înlăturarea impedimentelor de comunicare cu copilul a bunicilor, fraților și surorilor lui numai în cazul existenței unui pericol pentru viața și sănătatea copilului, pentru dezvoltarea lui spirituală.

3. **Încetarea raporturilor juridice familiale și restabilirea situației existente până la încălcarea dreptului.** Nulitatea căsătoriei duce la încetarea raporturilor juridice din momentul încheierii actului juridic. Conform art.41 din Codul familiei, instanța de judecată va declara căsătoria nulă în cazul în care aceasta a fost încheiată cu încălcarea prevederilor art.11, 13, 14 sau 15 din Codul familiei sau când căsătoria a fost încheiată fără intenția de a crea o familie (căsătoria fictivă). În acest caz, se consideră că între subiecte niciodată nu au existat raporturi juridice familiale și se restabilește situația anterioară încheierii actului juridic nevalabil.

Însă, o asemenea situație nefavorabilă nu este aplicabilă întodeauna ambilor subiecți ai raportului litigios, legiuitorul a reglementat și situația când un soț este de bună-credință (art.44 alin.(3) din Codul familiei). Din aceste considerente sancțiunea este aplicată doar pentru soțul de rea-credință, iar celuilalt îi revine dreptul de a cere primului plata pensiei de întreținere, împărțirea bunurilor comune dobândite în timpul căsătoriei, până la declararea nulității, recunoașterea totală sau parțială a contractului matrimonial, precum și repararea prejudiciului material și moral ca urmare a declarării nulității căsătoriei.

4. **Executarea silită a obligației.** De regulă, printr-un asemenea mijloc de apărare a drepturilor familiale se urmărește încasarea forțată a pensiei de întreținere. Părinții sunt obligați să-și întrețină copiii minori și copiii majori inapți de muncă care necesită sprijin material. Totodată, o asemenea cerință le revine și copiilor majori de a-și întreține părinții aflați în dificultate financiară, precum și întreținerea fostului soț după divorț sau obligația de întreținere dintre alți membri ai familiei. În toate cazurile, dacă subiectul întreținerii nu-și îndeplinește obligațiile legale stabilite, cei îndreptățiți se pot adresa în instanța de judecată pentru a obține o hotărâre judecătorească privind încasarea forțată a pensiei de întreținere.

5. *La fel, Codul familiei mai prevede și aplicarea sancțiunilor.* De exemplu, repararea prejudiciului material și moral cauzat soțului de bună-credință ca urmare a declarării nulității căsătoriei, prevăzut în art.44 alin.(3) din Codul familiei. Ca sancțiune, în art.106 din Codul familiei se prevede și încasarea penalităților drept consecință a nerespectării termenelor de plată a pensiei de întreținere. Astfel, în cazul când restanța la pensia de întreținere a rezultat din culpa persoanei obligate s-o achite în baza hotărârii instanței judecătorești, persoana în cauză va plăti creditorului întreținerii o penalitate în mărime de 0,1 la sută din suma restanței pentru fiecare zi de întârziere.

În concluzie menționăm, căile și modalitățile de apărare a drepturilor familiale implementate în cadrul sistemului de drept din Republica Moldova este unul destul de eficient din punct de vedere legislativ. Însă, în ceea ce privește aplicarea acestor norme legale în practica apărării drepturilor familiale, se necesită o mai bună pregătire a autorităților în domeniul dat, în special a mediatorilor. Fiind o instituție relativ nouă pentru Republica Moldova și totodată destul de importantă, mediatorii urmează să aibă o pregătire mult mai avansată în ceea ce privește aplanarea relațiilor de conflict între membrii familiei. Chiar dacă, aceștia nu sunt obligați să aibă un rol de psiholog în cadrul relațiilor date, totuși ar fi binevenit ca ei să dețină o asemenea calitate și să urmărească, în special, evitarea neînțelegerilor, soluționarea problemelor familiale la nivel de discuții și cooperare dintre membrii familiei, în special acolo unde sunt copii minori, iar în final, drept scop primordial să fie păstrarea familiei sau cel puțin a relațiilor dintre membrii familiei.

Bibliografie:

1. Albu Ioan, *Dreptul Familiei*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1975, p.7.
2. Cebotari Valentina, *Dreptul familiei*, Ed.a III-a, Chișinău: 2014, p.66.
3. *Codul Familiei al Republicii Moldova*, nr.1316 din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48 din 26.04.2001.
4. *Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației în cauzele de desfacere a căsătoriei nr.10 din 15.11.1993.* pct. 13.
5. *Legea cu privire la mediere nr.137 din 03.07.2015.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.224-233 din 21.08.2015. art. 27